

АПОЛОНІЙ РОДОСЬКИЙ

АРГОНАВТИКА

Поетичний переказ
В.І. Пашенка, Н.І. Пашенко

Аполлоній Родоський і його героїчна поема. Передмова..... 5

Книга перша. В Егейському морі та Пропонтиді

Цар Пелій і Ясон.....	14
Збір аргонавтів.....	14
Прощання.....	21
Спуск “Арго” на воду.....	23
Жертвопринесення.....	26
В далеку путь.....	29
На острові Лемносі.....	32
Запрошення Гісіпілі.....	35
Оповідь Гісіпілі.....	38
В гостях у Кізіка.....	43
Утрата Геракла.....	51

Книга друга. Пригоди в Пропонтиді та у Понті Евксінськiм

Двобій з Аміком.....	58
Фіней та Гарпії.....	65
Пророцтва Фінея.....	70
а) Чорні скелі (Сімплегати).....	70
б) Шлях до Колхів.....	71
Легенда про Ерісіхтона.....	74
Долання Чорних скель.....	76
Страждання Ясона.....	79
Видіння Аполлона.....	80
Уздвож узбережжя Понту.....	82
Відповідь Ліка.....	84
Смерть Ідмона.....	85
Кончина Тифія.....	88
Зустріч з привидом Стенела.....	90
І знову на Понті.....	90
Ріка Фермодонт.....	92
Край Амазонок та інші племена.....	92
Острів Ареїада.....	94
а) Птахи Стимфала.....	94
б) Сини Фрікса.....	96
Зевсів орел.....	100
У гирлі Фаста.....	101

Книга третя. Аргонавти у Колхиді

Угода трьох богинь.....	104
Афродита та Ерот.....	106
Полді у Колхиді.....	109
Чертоги Еета.....	111
Бенкет Еета.....	114

*Рекомендовано кафедрою зарубіжної літератури
Інституту філології Київського національного університету
імені Т. Шевченка*

Аполлоній Родоський

А76 Аргонавтика / Поетичний переказ В.І. Пашенка, Н.І. Пашенко. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. — 232 с.

ISBN 978-966-10-0980-5

Ця книжка — поетичний переказ “Аргонавтики”, славнозвісної епічної поеми давньогрецького поета Аполлонія Родоського, що розповідає про пригоди 55 аргонавтів під час походу на Колхиду на кораблі “Арго”.

Для вчителів, школярів, усіх, хто цікавиться шедеврами світового письменства.

ББК 84(0)3

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора перекладу чи видавця.

ISBN 978-966-10-0980-5

© “Навчальна книга – Богдан”,
майнові права, 2011

АПОЛЛОНІЙ РОДОСЬКИЙ І ЙОГО ГЕРОЇЧНА ПОЕМА

І

Грандіозна імперія Александра Македонського проіснувала недовго. Вже у кінці IV ст. до н. е. вона розпалася на окремі незалежні держави, владу в яких захопили колишні грецькі полководці великого завойовника — діадохи. Виникли нові монархії, в яких царями стали: в Єгипті — Птолемеї Лаг, в Сирії (а практично то була значна частина Азії) — Селевк, в Македонії — Антігон, у Спарті та Афінах владу захопили олігархи, у Пергамі виникла династія Атталідів (Мала Азія).

До становлення нових бюрократично-військових монархій долучилися нові маси континентальних еллінів, що несли із собою грецьку мову, релігію, традиції мистецтва та літератури, які поступово впливали на свідомість та ідеологію місцевого населення. Зараз ЕЛЛІНІЗМом і називають великий період переселення еллінів і поширення їхньої культури у країни Малої та Середньої Азії, Північної Африки, що тривав до середини II ст. до н. е.

Еллінізм як явище був складним і став синтезом різних сполучень грецької культури та культур Близького та Середнього Сходу. На той час Афіни майже втрачають значення наукового і культурного центру, ним стають Александрія Єгипетська, Пергам, Антіохія, окремі грецькі острови. Там швидко розвиваються до того маловідомі науки — географія, історія, медицина, філософія, природознавство. В Александрії будується перша бібліотека, що стає центром ґрунтовних наукових досліджень і в якій з'являється зовсім нова наука про мову та літературу — філологія. Фонд бібліотеки досяг 700 тисяч рукописів; подібна ж установа виникла і в Пергамі. При дворі монарха було збудовано "Музейон" (Музей, "обитель Муз"), у якому жили і працювали вчені, зберігалися численні твори мистецтва різних країн.

Свого вищого розвитку еллінізм досягає в кінці III ст. до н. е. Його блискучими представниками була велика плеяда вчених різних галузей науки, в поезії — Меандр, Каллімах, Феокрит, Аполлоній, Мосх, Біон, Лікофронт й інші.

Честолюбні еллінські монархи, покровителі мистецтва і літератури, мріючи про майбутню славу і прагнучи залишити наступним поколінням ознаки своєї могутності й достатку, вимагали створення грандіозних творів мистецтва, витончених ідеальних форм, мальовничості. Доба еллінізму залишила чотири з семи тогочасних чудес світу — Фаросський маяк, Галікарнаський Мавзолей, Пергамський олігарх Зевса та Колос Родоський.

Богове веління.....	117
Рада на кораблі "Арго".....	120
Підступний план Бета.....	123
Змова сестер.....	124
Сумнівні Медеї.....	128
Цвіт Прометея.....	131
Побачення Медеї та Ясона.....	132
Поради Медеї.....	137
Готування Ясона.....	141
Подвиги Ясона.....	144
а) Ясон та вогнедишні бики.....	145
б) Ясон і Землеродні.....	148

Книга четверта. Повернення аргонавтів до Еллади

Страхи Медеї.....	152
Золоте Руно.....	154
Початок повернення.....	159
Віщування Тритондських жреців.....	161
Потоня Колхив.....	163
Претензії Медеї та Ясона.....	165
Підступна змова.....	166
Смерть жалюгідна Колхив та Аспірта.....	168
Шукання острова Ейя.....	171
У Кірки-чарівниці.....	174
Допомога богинь.....	177
Сирени, Скілла та Харібда.....	181
Нереїди.....	183
В гостях у Феаків.....	185
Весілля Медеї та Ясона.....	189
Лівійська пустеля.....	193
Лівійські героїні.....	195
Через пустелю з кораблем.....	197
Сліди Геракла.....	201
Загібель Мопса.....	203
Тритон.....	204
Мідяний Талос.....	207
Кінець походу.....	209
Замість епілогу.....	212
Примітки.....	215
Література.....	231

Істотні зміни відбулись і в літературі, деякі її класичні форми змінилися або зовсім зникли. Сама література (за деякими винятками) стала аполітичною, поезія почала тяжіти до малих форм, головним в ній цінувались витонченість та манірність. Захоплення науками призвело до появи “наукових” поем з географії, природознавчих, поетичних творів. Певною мірою ця “мода” позначилась і на найбільшій епічній поемі еллінізму — “Аргонавтиці” Аполлонія Родоського. Це була третя за розмірами і значенням героїчна поема, що повністю дійшла до наших днів після “Іліади” та “Одіссеї” Гомера (створених в IX-VIII ст. до н. е.).

2

Біографічні дані про цього поета досить обмежені. Навіть рік народження викликає сумніви. Найімовірніше дати життя — 295-215 роки до н. е. Його батько Сіллей був мешканцем міста Навкратіс, а сам Аполлоній народився в Александрії. Вчився він у тоді вже відомого поета і вченого, директора бібліотеки Каллімаха. Замолоду Аполлоній поділяв художні вподобання свого вчителя, писав ряд епілій (поширений той жанр невеликих епічних поем) про походження ряду міст, про поета Гесіода, комедіографа Арістофана. Був близький до двору царя Птолемея і користувався монаршими милостями — був призначений директором Бібліотеки, а в середині 50-х років запрошений вихователем юного майбутнього царя Птолемея III Евергета.

Вже тоді Аполлоній захопився героїчним епосом, хоч цей жанр і вважався застарілим і малоцікавим. Ідеалом для нього був Гомер, у якого вперше прозвучала згадка про подорож аргонавтів. Каллімах теж використав кілька епізодів їхніх пригод у своїй елегійній поемі “Причини”, що зажила значної популярності.

На цей час Аполлоній закінчив свою поему “Аргонавтика”. Але вже перші публічні читання її викликали значне невдоволення Каллімаха та його різку критику, що закінчилося сваркою і призвело до цілковитого розриву відносин між учнем і колишнім вчителем. По суті, ця сварка спричинила гостру дискусію між поетами про дальші шляхи розвитку поезії — створення малих ліричних форм чи великого епосу. Суперники вже відкрито публікували один на одного уїдливі сатиричні вірші. В епіллії “Відповідь тельхінам”^{*} Каллімах писав:

Часто немиліі Музі тельхіни, невігласи знані,
Лають мене, що не міг твору великого дати,
Віршем не міг я прославить царів та забутих героїв...

Відповідь ось для тельхінів: “О дике, невченеє плем’я!
Вмісте ви лиш одне — нищить печінку свою...
Муза ж, голубчику мій, мусить тоненькою бути...”

^{*} Тельхіни — міфічні жреці, ворожі людям, знищені богом Аполлоном.

Хто полюбляє цікад, а не ревіння осла.
Хай собі інші ревуть, мов осли довговухі, я ж хочу
Мати приємний для всіх голос цікади дзвінкий.

Переклад А. Сморича

Каллімах дорікав Аполлонію, що той не дотримується основних правил нового поетичного мистецтва — збереження малих форм. Не відстає від нього й Феокрит, що протиставляв героїку епічних поем вишуканому й патріархальному світові своїх пастуших ідилій. Аполлоній не лишався в борю і також висміював малі поетичні форми з “нікчемним” змістом. Але врешті поет не витримав постійних нападок на нього і виїхав на о. Родос, що став його другою батьківщиною (саме тому Аполлонія почали називати Родоським). Прийнятий з великою гостинністю та дружбою, він надав своїй поемі остаточного вигляду і там вперше її повністю оприлюднив.

Цей найбільший в елліністичній літературі епос відразу привернув увагу читачів й користувався великою популярністю серед інших творів грецької літератури. Не меншу славу в пізніші часи “Аргонавтика” набула і в римлян. Високі оцінки поемі дали Вергілій, Гораций та Овідій.

3

Бажаючи стаги новим Гомером і відродити жанр героїчного епосу, Аполлоній використав улюблені засоби великого поета — гекзаметр, епітети, порівняння, типові місця і повтори, архаїзми, промови героїв, двоплановість розвитку подій і розповіді про них, що ніби поєднує сцени життя богів і смертних. Але якщо у Гомера цей прийом стає постійним, то у Аполлонія він зустрічається значно рідше (у трьох-чотирьох епізодах), до того ж звучить зовсім інакше, в них з’являється лише кілька богів. Найчастіше це Аполлон, Гера та Афродіта з Еротом, Афіна та місцеві божки — Тритон з німфами. Але як змінюється характер цих богів у порівнянні з богами Гомера! Боги Аполлонія не викликають релігійного трепету, в них відсутні ознаки сили й могутності. І навіть складається враження — у автора та його героїв взагалі відсутня віра в цих богів та їхню могутність і всевладність. Можливо, подібне відчуття було притаманне всьому тогочасному суспільству. І хоч герої суворо дотримуються виконання всіх культових обрядів, часто приносять обов’язкові жертви (їх докладний опис зроблений у кількох епізодах), але відчувається, що їх виконують радше формально, як обов’язковий для епосу ритуал.

Зображувані Аполлонієм боги далекі від людей і, як правило, з ними безпосередньо не спілкуються (здаймо діалоги у Гомера Ахілла та Феміди, Гектора та Афіні, Одіссея та Афіні тощо), а їхня поява спричинена скоріше законами епічного жанру. Тому слід вважати винятком миттєве побачення Феміди з Пелеєм (у Аполлонія), якого вона кинула майже відразу після одруження. До речі, у дальшій

відносин Єгипту з Арголідою, вітчиною Тесея. Ця ідея була важливим політичним підґрунтям відсутності героя, хоча прямо про це поет і не говорить.

Таким чином, наслідуючи в значній мірі художній досвід і прийоми Гомера, Аполлоній, разом із тим, підійшов до застарілого сюжету по-новаторськи (образ Медеї). Вплив “Аргонавтики” на дальший розвиток літератури виявився значно більший, хоча про це дослідники майже не згадують. Адже на той час вже почали з’являтися численні народні прозові оповіді, “новели” Аристіда Мілетського, Ксенофонта Ефеського, Ямвліха, Ахілла Татія та анонімних авторів. Навіть у відомих “Історіях” Геродота і Ксенофонта автори вже вставляють в історичний текст художні новели. Популярна поетична “Аргонавтика” Аполлонія наче підсумувала тогочасні прозові теми, несучи в собі елементи нового жанру епосу — античного роману. З’являються й відомі його представники — Харитон, Геліодор, Лонг та інші. Виникають і різновиди цього роману — міфологічний, побутовий, соціальний, політичний, любовно-пригодницький тощо. У нові часи вони стають головними серед усіх прозових жанрів.

Вадим Пащенко

В ЕГЕЙСЬКОМУ МОРІ ТА ПРОПОНТИДІ

Книга перша

Згадаймо, перш за все, Орфея: син Еагра,
Фракійського божка та музи Калліопи,
Піснями дивними весь край прославив,
Його живу природу. І з тих пір,
Як пам'ятка пісень тих чародійства,
Стоять дуби могутні у вбранні розкішнім —
За лірою Орфея тихо і спокійно
Із Перійських гір³ вони спустились
На мис Фракійський, де й ростуть понині.
А сам співак став першим з аргонавтів,
Пройшовши навчання у мудрого Хірона⁴.

За ним прибув Астеріон-горянин,
Був сином він Комета, жив у Піерії
Поблизу двох річок — пучин бездонних Апідану
І вод світлострумних й бурхливих Еніпею.
Услід за ним прийшов і Поліфонт з Лариси,
Елага син ще молодий, та вже завзятий —
З Лапітами⁵ почав війну проти Кентаврів.
Тепер і літнім став, і не таким вже й дужим,
Та войовничий дух продовжував в нім жити.

Прибув й Іфікл з Філаки-міста, бо він був
Брат матері Ясона Алкімеда,
Вважав за необхідне приєднатись
Як родич сам до групи аргонавтів.
Його всі доброзичливо зустріли.
Залишив свої Фери і Адмет, цар фессалійський,
Що жив під грізною горою Халкідона.
З Алопи підійшли сини Гермеса-бога⁶,
Еріт і Ехіон — близнята; володіли
Великою ділянкою землі, а також були дуже хитрі;
Прийшов із ними й Ефалід, брат третій —
Лиш матір була в нього зовсім інша.

Прибув Корон, залишивши Гіртон багатий;
Був сином він Кінея, доблесті якого
Оспівані постами ще здавна; він один
Живим лишився серед інших і відбив
Останній відчайдушний напад всіх Кентаврів.

ЦАР ПЕЛІЙ¹ І ЯСОН²

О Аполлон³, пісню давню починаю
Про подвиги героїв славних й мужніх,
Які наказ царя враз Пелія здійснили
Й на кораблі “Арго”⁴ розпочали шлях довгий
До Понту-моря⁵, щоб дістати злоге Руно⁶.
А перед тим отримав Пелій віщування,
Що смерть йому підготувала злая доля:
То ж стеретись він має конче Есоніда,
Який до нього з'явиться в одній сандалі —
Долав холодні води той Анавра⁷
Й одну з них загубив в береговому мулі.
Юнак до Пелія прийшов, щоб взяти участь
В жертвоприношенні богам і Посейдону⁸
(Забули тільки уклонитися і Гері⁹),
Його примітив Пелій зразу ж серед інших
І блискавично план надумав він підступний:
Послать його в країні дикі Понту,
Де небезпек було занадто там багато
І звідки би Ясон уже не повернувся.

ЗБІР АРГОНАВТІВ

Про корабель минулих днів пісні співають,
Збудований був Аргом¹ — то наказ Афіни,
А я ж про рід та імена героїв хочу
Розповісти, про їхній довгий шлях-блукання...
А втім, хай Музи² краще пісню заспівають!

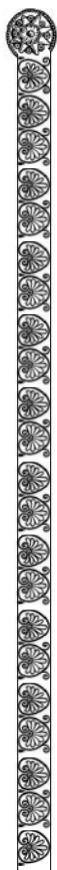

Не відступив й не дав себе убити.
Тоді його, непереможного, ворожі сили
Товстими стовбурами сосен закидали
І він, нездоланий, зануривсь в земні надра.

Прибув і Мопс⁷, навчений краще, ніж всі смертні,
Латони сином вщувати правду,
Спостерігаючи поліг пташиний;
Також Еврідамант, син Ктімена, він жив
В будинку поблизу озера серед Долопів⁸.
Послав Актор і свого сина із Опунта,
Щоб в путь пішов з добірними мужами.
Слідом прийшли Евргіон, син Іра,
З ним Ерібот могутній, Телеонта чадо,
А третім був Ойлей, що міццю відзначався
І майстром був, коли в тил ворога вривався.

З'явивсь і Канф з Евбеї — посланий був батьком,
Та повернутися йому вже не судилось,
Разом із Мопсом поділив він долю:
Їх мандри в Лівії загибеллю скінчились.
Мабуть, неподалік від смертних їх злочастя,
Якщо в землі лівійській поховали
Їх так далеко від Колхиди,
Як захід й схід палаючого сонця.
Слідом за ним прийшли Іфіт і Клітій,
Сини суворого царя з Ехалії Евріта,
Якому Дальновержець дарував і лук, і стріли,
Хоч користі Евргіт не мав від подарунка,
Бо посварився з Аполлоном врешті.

А тут вже підійшли і Еакіди⁹,
Брати, що після вбивства Фока у Егні
Сховались; Теламон обрав Аттиду-острів,
Пелей — далеке фессалійське місто Фтію.

Із Аттики прийшов і Бут; Ареса¹⁰
Улюбленцем він був. А з ним Фалер,
Алкоя-старця син, і хоч його любив він

І розумів — той в старості його опора,
Та все ж послав із аргонавтами у мандри,
Щоб славу син здобув в числі героїв мужніх.
Відсутнім був лише Тесеї¹¹, герой афінський,
Так і не зміг до аргонавтів приєднатись.
Замислив з другом Піритоєм вкрати Кору
Й за цю злочинну спробу їх Аїд¹² ув'язнив
І весь цей час вони перебували в пеклі.

А Тифіс¹³-беотієць з Феспій,
Син Агнія, бійця і мореплаваця,
Краще від смертних всіх знав своє море,
Його таємні примхи і секрети,
Коли вітри і хвилі мають бути тихі
Або зненацька перетворюються в шторми;
Все це йому підказували зорі й сонце.
Афіна-Тритоніда¹⁴ його спонукала, щоби
Він приєднався до героїв і сама з'явилась,
Дала ідею швидкісне судно створити
І з Аргом, сином Арестора, працювала,
Давала і поради, а тому судно це
Серед всіх кораблів найкращим стало,
Що веслами моря хвилясті борознило.

Пізніш з'явився і Фліант з Арефіреї,
Де він, як волів батько Діоніс,
В достатку жив в палаці близ джерел Асопа.
А скоро з Аргоса прийшли і діти Біанта,
Талай з Ареєм, також з Леодоком дужим;
Усіх Перо, дочка Нелея народила,
Через яку Меламп — її то дядько,
Терпів великі муки у царя Іфікла.
Чутки про той похід Ясона долетіли
І до Геракла¹⁵, вирішив герой допомогти —
Не буде його сила зайва Есоніду;
Якраз з Аркадії¹⁶ він майже вийшов
І не заходив вже в Лернейський Аргос,
Бо на могутніх плечах ніс він вепра,
Що жив привільно в Еріманфських болотах,

На берег трав'янистий вийшли в місці,
Що називалось у народі "Ложем барана" —
Галявина, де спочивав колись від втоми
Баран, який приніс на спині Фрікса.
А поруч збереглась закопчена основа
Закладеного Фріксом олтаря для Зевса,
Де і приніс він баранця йому у жертву —
Порадив це Гермес зробити Фріксу,
Якого і зустрів колись на цьому місці.

Саме туди вже за наказом Арга
Одних Медею та Ясона випустили греки,
По стежці увійшли вони у гай священний
У пошуках титана-дуба, на гіллі якого
Виблискувало Руно, мов хмаринка в небі,
Переливалося рум'янцем золотавим
Під променями вогневого Сонця.
Довкілтю додавала вид чаклунський і потвора —
Навпроти дуба величезну шию підіймав
Змій гострозубий і пронизливо дивився
Безсонними очима; ще і сичав жахливо,
Чужинців намагався залакати.
Шипіння це лунало вздовж ріки і в гаї,
Його почули і за краєм Колхів
У Титандських землях поблиз Ліки-річки,
Яка відходить від грімливого Аракса,
Зливається із Фасіса водою
Й впливаються обидва у Кавказьке море!
Пробуджуються в страху породіллі, у яких
Слабкі малятка сном забулись; від сичання
Жахливого усі тремтіти починають,
А матері до грудей їх сильніше притуляють.
Так й страхітливий змій, що кільцями звивався,
Немов ті клуби чорні диму, які хутко
Із низу линуть в висоту зигзагом,
А кільця всі були лускою вкриті.

Та поки змій звивався і крутився, діва
Солодким голосом покликала на поміч
Всевадного Сну-бога, щоб змирив він змія,

"КНИГА ПОШТОЮ" А/С 529
м. Тернопіль, 46008
т. (0352) 287489, 511141
(067) 3501870
mail@bohdan-books.com

Літературно-художнє видання

Аполлоній Родоський

АРГОНАВТИКА

Поетичний переказ
Пашенка Вадима Ілліча,
Пашенко Нінель Іванівни

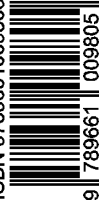
Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Надія Бульчак*
Обкладинка *Ростислава Крамара*
Комп'ютерна верстка *Тетяни Золосової, Ірини Демків*

Підписано до друку 12.04.2011. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Умовн. друк. арк. 14,5. Умовн. фарбо-відб. 14,5.

Видавництво "Навчальна книга – Богдан"
Свідомство про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com
www.bohdan-books.com

ISBN 9789661009805

9 789661 009805